

The article presents two approaches to creativity: elitist and egalitarian, which differ significantly from one another. The first approach treats creativity as being inherent to a small number of people, while the second approach treats creativity as a feature which is typical for every person's character. The author tries to answer the question: What is happening in practice and whether children are really able to reveal their creativity in school? The assessment of creative schools and its role in development for children's' creativity is an interesting fact for native education and practice from foreign scientists' point of view.

Creativity plays an important role in teaching children. More and more representatives of education pay attention to creativity of students and their participation in the creative processes. In practice, though, it looks completely different. The lack of sufficient knowledge of teachers does not contribute to the development of creative abilities and cognitive processes in terms of creativity, forms and methods that need to be applied while working with children. Creative students are demanding, with non-standard solutions and ideas. That is why, the success of schools as creative institution depends on the close interaction between students and teachers.

Key words: creativity, creative approach, school, student, development, potential.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Ваховський Л. Ц.

УДК 37.013.74

В. В. Дьоміна

КОМПОНЕНТИ БІЛІНГВАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В умовах глобальної інтеграції культур різних країн, зростаючої мобільності населення всього світу, розширення сфери зайнятості, особистих і ділових контактів із зарубіжними партнерами знання іноземної мови стає життєвою необхідністю, яка ставить перед педагогікою нові проблеми, пов'язані з формуванням білінгвальної культури особистості сучасного фахівця, оскільки саме педагог стає ключовою фігурою в перехідні періоди розвитку суспільства, фактором національної безпеки, становлення світогляду підростаючого покоління. Вищезазначені тенденції підвищують вимоги до іншомовної освіти та виховання вчителя іноземної мови, визначають його смислові пріоритети: підтримку культурного і мовного різноманіття суспільства, розвиток здібностей його громадян до продуктивної взаємодії з іншими

лінгвокультурами; розуміння і прийняття різноманіття і відмінностей культур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, і на які спирається автор.

Сучасними науковцями вивчені проблеми впливу рідної мови під час навчання другої, іноземної, механізми зміни однієї мови на іншу в умовах білінгвізму, основи навчання іноземної мови в умовах білінгвізму, способи оцінки білінгвальної комунікативної компетенції у студентів педагогічних вузів, залежність білінгвізму від умов засвоєння мови. Розкриваючи нові виховні можливості білінгвізму, методів і засобів формування окремих компонентів білінгвальної культури особистості присвячені праці В. Авроріна, У. Вайнраха, Є. Венєвцевої, М. Михайлова, Н. Протченка, С. Трескова, Л. Щерби та інших.

Формуванню окремих компонентів білінгвальної культури особистості виявленню умов, методів і засобів присвятили свої роботи М. Баришніков, Ю. Дешерев, М. Дячков, Р. Міньяр-Белорева, М. Певзнер, М. Фомін, Р. Шерайзіна, І. Алексашенкова, У. Маккі, І. Петухова, А. Тимофєєв, А. Ширін, С. Шубін, В. Ламберт, Д. Хавелка, С. Кросбі, В. Буцкам, И. Чріст, М. Ернст, С. Ервін, Ч. Осгуд, Д. Хорн, Н. Маш, Н. Мюхельман, Е. Отен, Е. Зьормен, Ф. Велер, Х. Вуд та ін.

Проте в цих дослідженнях відсутній цілісний підхід до виховання білінгвальної культури особистості майбутнього педагога – вчителя іноземної мови у вищому педагогічному навчальному закладі як полікультурного інтерсоціального процесу який бузується на принципах діалогу культур, духовності, інтегративності, комунікативної спрямованості, що обумовлює актуальність дослідження.

Метою статті є виокремлення структурних компонентів білінгвальної культури у майбутніх вчителів іноземної мови.

Грунтуючись на визначенні поняття білінгвальної культури як інтеграційного особистісного утворення, що є компонентом загальної культури особистості студента і характеризується сформованістю таких складових як: усвідомлення себе як суб'єкта двох культур, соцікультурної толерантності, міжкультурної комунікативної компетенції; комунікативних умінь, що реалізуються в професійно орієнтованих ситуаціях спілкування та культуротворчої діяльності, ми досліджували проблему формування білінгвальної особистості з точки зору педагогічної науки, розглядаючи в якості педагогічних аспектів наукові підходи, принципи, засоби та методи, які сприяють формуванню білінгвальної культури особистості майбутнього вчителя іноземної мови в цілісному освітньому процесі вищого педагогічного навчального закладу [4].

Для визначення компонентів в структурі білінгвальної культури ми спиралися на теоретичне положення про те, що в основі формування білінгвальної культури майбутнього педагога лежить полікультурна освіта, як процес, що дозволяє глибше вивчити і усвідомити різноманіття народів і культур, побачити в цьому різноманітті загальне, особливе і

одиничне; повноцінне освоєння своєї культури передбачає освоєння інших культур в порівнянні, діалозі, полілозі і підготувати не тільки високоосвіченого, компетентного фахівця, але й виховану особистість з високим рівнем культури, ціннісної свідомості, творчої активності, здатної до міжкультурної комунікації, толерантною до інших носіїв мови та їх культури.

Важливим також для розробки компонентів білінгвальної культури є визначення поняття «білінгвальної особистості», яка характеризується певним ступенем володіння двома мовами, необхідним для здійснення комунікації на обох мовах; сформованістю міжкультурної комунікативної компетенції, білінгвальною мовною свідомістю, що включає білінгвальний предметний код і мовну картину світу двох народів [3].

У науках про мову білінгвізм – це явище, яке представляє неабиякий інтерес для філософії, психології, етнолінгвістики, етнопсихології, соціології, фізіології (функції центральної нервової системи), а також для багатьох інших галузей науки. Якщо за основу лінгвістичної науки брати мову, як об'єкт дослідження та як засіб спілкування, то видається необхідним надати визначення об'єкту дослідження, тобто мови. Мова – найважливіший засіб людського спілкування, нерозривно пов'язане з мисленням; є соціальним засобом зберігання і передачі інформації, одним із засобів управління поведінкою, що реалізується в мові [8].

Виходячи з визначення поняття «білінгвальна культура вчителя іноземної мови» як інтеграційного особистісного утворення, що є компонентом загальної культури особистості студента і характеризується гармонійним поєднанням білінгвальної свідомості, толерантності по відношенню до носіїв мови і їх культурі; сформованою міжкультурною комунікативною компетенцією; розвинутою самооцінкою як суб'єкта двох культур; сформованістю комунікативних умінь, що реалізуються в професійно орієнтованих ситуаціях спілкування – виокремлюємо компоненти білінгвальної культури майбутнього вчителя іноземної мови: пізнавально-світоглядний, емоційно-ціннісний, комунікативний, рефлексивно-діяльнісний, художньо-естетичний.

Зупинимось докладніше на кожній з цих складових. Оволодіння білінгвальною культурою завжди пов'язане із процесом спадкування ідей, передачі знань, наступності цінностей різних епох і поколінь. Пізнавально-світоглядний компонент припускає оволодіння й передачу накопичених систематизованих мовних та соціокультурних знань, які є основою білінгвальної свідомості, цілісного світогляду, що формується, також виступають смислоутворюючим чинником, який визначає дії сучасної людини, а також координує її систему цінностей. Ця сукупність засвоєних соціолінгвістичних та соціокультурних знань, загальнолюдських цінностей, норм, ідеалів, традицій є освітнім результатом пізнавального процесу, відбитим у білінгвальній культурі особистості. До соціокультурних знань ми відносимо знання про матеріальну й духовну

культуру тієї або іншої цивілізації в контексті світової культури, знання філософії, історії, літератури, історії релігії, культурології, мистецтва, іноземних мов, а також знання про основні цінності й досягнення національної й світової культури. До соціолінгвістичних знань відносимо уявлення про етичні та моральні норми поведінки, що існують в інокультурному соціумі, про моделі соціальних ситуацій, типові сценарії взаємодії представників інших культур.

Білінгвальна свідомість майбутнього вчителя іноземної мови, як усвідомлення себе суб'єктом двох культур, є важливою складовою білінгвальної культури особистості, адже вивчення іноземної мови безпосередньо впливає на зміст свідомості суб'єкта. Це відбувається у таких аспектах: освоєння людиною іншої мови призводить до змін у системі власної мовної свідомості, або мовної картини світу, яка до цих пір функціонувала в контексті однієї лише рідної мови; і другий аспект: якісно змінюючи мовну картину світу індивіда, нова мова безпосередньо впливає і на загальну картину світу в когнітивній сфері особистості. Адже мислення і свідомість людини детерміновані мовою, на якій вона говорить.

Емоційно-ціннісний компонент білінгвальної культури т пов'язаний із цінностями, світоглядом, моральністю, соціальними стандартами поведінки людини в соціумі. Самовизначення людини в культурі можливо тільки на основі ціннісних відносин. Сучасна аксіологія розглядає цінності як елемент структури особистості, чинника детермінації й регулювання мотивації до дії, зв'язує їх з можливістю реалізації сутнісних сил людини, спрямованих на моральне вдосконалювання.

Емоційно-ціннісний компонент білінгвальної культури майбутнього вчителя іноземної мови містить таке поняття як «соціокультурна толерантність». Взагалі поняття «толерантність» можна розглядати, як міждисциплінарний феномен, визначення сутності якого взаємопов'язані і взаємозумовлені. З погляду досліджень філософії, толерантність є фактором культури; за визначенням соціологів, важливим критерієм толерантності є її реалізація в міжособистісних і соціокультурних відносинах; у філології – толерантність є характеристикою взаємовідносин суб'єктів у спілкуванні, а з погляду психології вона є комплексною інтегральною характеристикою особистості, що проявляється в поведінці та у вчинках людини. Педагогічна наука харатеризує толерантність, як вираження активної моральної позиції, яка спрямована на взаємодію, співпрацю, взаєморозуміння з іншими людьми і проявляється як «краса людського вчинку». Тобто більшість дослідників визначають поняття «толерантність» як інтегративну якість особистості, яка характеризується психологічною стійкістю, здатністю позитивного сприйняття та оцінювання думки людей та відповідної дії по відношенню до них, що реалізується в міжособистісних відносинах і проявляється як терпимість до різного роду відмінностей: чужої думки, поглядів, мови, поведінки.

Наступним компонентом в структурі білінгвальної культури майбутнього педагога є комунікативний, який репрезентує міжкультурну комунікативну компетенцію, що визначається здатністю особистості користуватися іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування як у повсякденному житті так і під час ділових стосунків, вона є засобом пізнання світу і популяризації своєї культури. Міжкультурна комунікативна компетенція майбутніх вчителів іноземної мови містить: професійно значущі якості особистості педагога такі як відвертість, міжкультурна спостережливість, усвідомлення оригінальності іншомовної культури, прийняття її ідей і цінностей, позитивне ставлення до носіїв іншомовної культури, що проявляється в емпатії і толерантності; культурологічні знання, знання національної системи цінностей, особливості етнопсихології та менталітету, соціокультурні домінянти країни мови, що вивчається, устрій повсякденного життя і побуту, соціальні традиції і норми спілкування; вміння ідентифікувати, аналізувати і порівнювати явища іншомовної і рідної культур, розуміти культуру країни мови, що вивчається, і її представників їх спосіб мислення, позиції, комунікативну поведінку (спосіб життя, особливості сприйняття і діяльності); розпізнавати лексичні одиниці з національно-культурним компонентом: розпізнавати культурологічну інформацію в аспектах міжкультурного професійно-ділового спілкування, вибирати прийнятний стиль мовної і немовної поведінки, адекватно використовувати фонові знання в процесі міжкультурної комунікації для досягнення взаєморозуміння в ситуаціях міжкультурного ділового спілкування [10].

Засвоєння і розвиток білінгвальної культури особистості відбувається в процесі активної діяльності людини й нерозривно пов'язано із процесами осмислення, усвідомлення, а отже формування власного особистісного ціннісного ставлення до мовних знання й культурі, власній діяльності, тобто із процесом рефлексії. Професійно значущими якостями особистості педагога з розвиненою білінгвальною культурою є саморефлексія та самооцінка, які, як відомо, істотно впливають на упевненість майбутнього спеціаліста педагогічного профілю у собі, вміння побачити перспективу свого розвитку і активно включитися в сферу професійної діяльності і міжособистісного спілкування. Відомо, що в процесі розвитку картини світу відбувається переоцінення цінностей людини, змінюється її погляд на власний розвиток, культуру, своє місце в культурі, тобто змінюється її самооцінка. Тому наступним важливим компонентом білінгвальної культури визначаємо рефлексивний. Об'єктивна і стійка самооцінка, що відбувається завдяки рефлексії, знаходиться в основі формування таких якостей особистості майбутнього вчителя іноземної мови як відповідальність, ініціативність, емоційна врівноваженість, упевненість в собі, здатність контролювати свої емоційні прояви, творчо вирішувати педагогічні завдання тощо. Адже, за даними психологів, зокрема

Л. Божович [2], правильне формування самооцінки є одним з найважливіших чинників розвитку особистості. Саме, стійка позитивна самооцінка формується під впливом як власної діяльності людини і власної оцінки її результатів, так і оцінки з боку тих, хто її оточують.

Формування самооцінки майбутнього вчителя іноземної мови з розвинутою білінгвальною культурою відбувається у взаємозв'язку з розвитком усіх її компонентів: білінгвальної свідомості, педагогічної толерантності, міжкультурної комунікативної компетенції та соціокультурної діяльності. Цей процес відбувається в контексті ідей формування особистості суб'єкта діалогу культур відповідно до яких сприйняття студентами – майбутніми педагогами культури країни мови, яку вивчають, проходить три стадії: етноцентризм, культурне самовизначення і особистість суб'єкта діалогу культур.

Одним з компонентів білінгвальної культури майбутнього вчителя іноземної мови є художньо-естетичний. Він розуміється як індивідуальний художньо-естетичний досвід, зумовлений естетичним ставленням особистості до навколишнього середовища, людей, мови; виникненням високих художніх потреб у мистецтві і сформований переважно під його безпосереднім впливом. правомірно вважається одним із провідних засобів розвитку «людського в людині»

Вчитель іноземної мови з розвинутою білінгвальною культурою, володіє двома мовними системами, що взаємодіють відповідно до двох різних культур з їх цінностями та традиціями; це дозволяє йому здійснювати міжкультурну комунікацію як «адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, які належать до різних національних культур» [6]. Володіння мовою мистецтва, тобто художньою, характеризує ступінь сформованості художньо-естетичного потенціалу особистості. Розвинена здатність адекватно сприймати відображану мистецтвом життя (або творити мистецтво) дозволяє людині цілісно освоювати навколишню дійсність, розбудовувати свій внутрішній духовний світ у гармонічній єдності основних особистісних потенціалів: пізнавального, творчого, ціннісно-орієнтованого, комунікативного й художньо-естетичного. Тому розвиваючи білінгвальну культуру особистості під час вивчення іноземної мови, необхідно розуміти, як культура проявляється в поведінці, традиціях, соціокультурній діяльності.

Отже вирішуючи питання формування білінгвальної культури у майбутніх педагогів, слід насамперед, виховувати у студентів – майбутніх вчителів іноземної мови повагу та інтерес до культури іншого народу, уміння давати об'єктивну оцінку явищам культури іншого народу, заохочувати студентів дізнатися якомога більше про країну мови, що вивчається, враховуючи при цьому можливість взаємного збагачення культур. Лише в цьому випадку можна буде говорити про діалог культур в широкому сенсі цього слова, який передбачає взаєморозуміння і взаємозбагачення. Студенти повинні розуміти, що знати іноземну мову і

правильно користуватися нею можна, лише пізнаючи світ людей, які говорять на цій мові. Звідси, педагогічний аспект визначення змісту і структурних компонентів білінгвальної культури майбутнього вчителя іноземної мови полягає у визначенні умов і чинників, які сприятимуть розвитку студентів педагогічних вишів як білінгвальної та бікультурної особистості: стимулювання активності, самостійності, внутрішньої свободи людини; використання рефлексії в процесі особистісного і професійного становлення і розвитку особистості студента; проектування і організація освітнього процесу на основі діалогу культур, особистісних і професійних цінностей, визначених гуманістичною і творчою парадигмами; широке використання в освітньому процесі творчого підходу.

Список використаної літератури

- 1. Барышников Н. В.** Дидактика многоязычия: теория и факты [Текст] / Н. В. Барышников, М. А. Бодоньи // Иностранные языки в школе. – 2008. – № 2. – С. 22–24.
- 2. Божович Л. И.** Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович // Избр. психол. труды. – М., 1995. – Режим доступа : <http://psylib.org.ua/books/andrg01/txtl7.htm>
- 3. Боченкова М.** Билингвизм и билингвальная среда как социокультурный и психолого-педагогический феномен / М. Боченкова // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2016. – Т. 2. – С. 591–595.
- 4. Вайнрайх У.** Языковые контакты: состояние и пробл. исслед. / Уриэль Вайнрайх // предисл. А. Мартине ; пер. с англ. яз. Ю. Жлуктенко. – К. : Вища шк., 1979. – 263 с.
- 5. Калач Е. А.** Учебно-профессиональное взаимодействие как фактор успешного развития коммуникативной толерантности студентов специальности «Связи с общественностью» [Текст] : автореф. дис.канд. пед. наук / Е. А. Калач. – Ижевск, 2006. – 23 с.
- 6. Карасик В. И.** Языковой круг: личность, концепты, дискурс [Текст] / В. И. Карасик. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.
- 7. Липатова Н. О.** Средства формирования педагогической толерантности будущих учителей [Текст] / Н. О. Липатова // Вестник СамГУ. – 2006. – №10/3 (50). – С. 50–54.
- 8. Новый** словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). [Электронный ресурс]. – Режим доступа до словника: http://methodological_terms.academic.ru/1163
- 9. Окуневич Т. Г.** Культура мовлення майбутнього вчителя-словесника в умовах українсько-російської двомовності : автореф. дис. ... кандидата пед. наук : спец. 13.00.02. «Теорія та методика навчання (українська мова)» / Т. Г. Окуневич. – Херсон, 2003. – 26 с.
- 10. Хабибулина З.** Анализ понятия «билингвальная коммуникация» в психолого-педагогической литературе и ее роль в европейской системе высшего образования / З. Хабибулина // Молодой ученый. – 2011. – №6. – Т. 2. – С. 165–168.
- 11. Халеева И. И.** Основы теории обучения пониманию иноязычной речи (подготовка переводчиков) / И. И. Халеева. – М. : Высшая школа,

1989. – 238 с. **12. Фурманова В. П.** Межкультурная коммуникация и культурно-языковая прагматика в теории и практике преподавания иностранных языков : дисс. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 / В. П. Фурманова. – М., 1994. – 475 с. **13. Brooks N.** The Analysis of Language and Familiar Cultures / N. Brooks // The Cultural Revolution in Foreign Language Teaching : A Guide for Building the Modern Curriculum. – Skokie, Illinois : National Textbook Company, 1975. – P. 12–31.

Дьоміна В. В. Компоненти білінгвальної культури майбутнього вчителя іноземної мови

Розкрито поняття білінгвізм, білінгвальна культура спілкування та її особливості, встановлено її змістові характеристики та взаємозв'язок. Обґрунтовано визначення білінгвізму як компонента загальної культури спілкування майбутнього вчителя, потрібного для обміну інформацією та досвідом між представниками білінгвокультур засобами рідної та іноземної мов. Визначена специфіка професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови, яка полягає в необхідності білінгвального спілкування, результативність якого залежить від рівня оволодіння комунікативно-мовними уміннями та здатності організувати мовну взаємодію.

Ключові слова: білінгвізм, білінгвальне спілкування, білінгвальна культура спілкування, культура, майбутні вчителі іноземної мови, педагогіка.

Деміна В. В. Компоненты билингвальной культуры будущего учителя иностранного языка

Раскрывается понятие билингвизм, билингвальной культуры общения и ее особенности, установлена ее содержательные характеристики и взаимосвязь. Обосновано определение билингвизма как компонента общей культуры общения будущего учителя, необходимого для обмена информацией и опытом между представителями билингвокультур средствами родного и иностранного языков. Определена специфика профессиональной подготовки будущих учителей иностранного языка, которая заключается в необходимости билингвального общения, результативность которого зависит от уровня овладения коммуникативно-речевыми умениями и способностью организовать речевое взаимодействие.

Ключевые слова: билингвизм, билингвальное общение, билингвальная культура общения, культура, будущие учителя иностранного языка, педагогика.

Demina V. The Components of the Bilingual Culture of the Future Teacher of a Foreign Language

Processes are globalization of cultures of different countries, expansion of circle of communication of future teachers, exchange, emigration of

population, scientifically-labour experience with the transmitters of other cultures predetermine the necessity of study of foreign languages. Puts these changes before scientists new pedagogical tasks that is related to forming of culture of commoncommunication for the future teachers of foreign language. In the offered article a concept is exposed bilingualism, bilingual culture of commoncommunication and her feature, semantic descriptions and intercommunication are set. The specific of professional preparation of future teachers of foreign language consists in the necessity of realization of bilingual commoncommunication, effectiveness of that depends on the level of capture and ability to organize language co-operation communicative-language abilities

Key words: bilingualism, bilingual commoncommunication, bilingual culture of commoncommunication, culture, future teachers of foreign language, pedagogics.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 378.134

М. А. Спіхіна

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Важко переоцінити значимість для пізнавального розвитку і виховання людини вивчення малої батьківщини, її природи, історії, культурних пам'яток, духовних цінностей народу. В. Сухомлинський писав: «У світі є країни, де природа яскравіше наших полів і лугов, але рідна краса повинна стати для наших дітей найдорожчою» [1, с. 223]. Природа є потужним фактором виховання поваги й любові до своєї Батьківщини, могутнім засобом виховання в дітей ціннісних ставлень, моральних якостей, насамперед національної свідомості [2].

Вивчення народних традицій, історії, культури, природи свого краю в початковій школі відбувається на основі краєзнавчого матеріалу, який використовує вчитель на уроках читання, образотворчого мистецтва, музики, праці, природознавства. Використання такого матеріалу робить урок цікавим, захоплюючим та підвищує його ефективність.

Про необхідність широкого використання місцевого матеріалу в процесі навчання і виховання писали у XVII ст. Я. Коменський, у XVIII – IX ст. – Ж. Ж. Руссо, Г. Песталоцці, А. Дістервег та інші відомі педагоги. Особливу роль краєзнавчій діяльності у навчально-виховному процесі відводили К. Ушинський, Г. Сковорода, Н. Вессель, П. Каптеров, С. Русова, А. Макаренко, В. Сухомлинський, М. Стельмахович та ін. Інтерес до шкільного краєзнавства виявляли В. Бендюк, Л. Гомля,